

**RIJASET ISLAMSKJE ZAJEDNICE U BOSNI I HERCEGOVINI
VJERSKOPROSVJETNA SLUŽBA
SARAJEVO**

**ISLAMSKA VJERONAUKA
NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA VIII RAZRED
OSNOVNE ŠKOLE**

(2 sata sedmično)

(Ovaj Nastavni plan i program Islamske vjeronauke za VIII razred Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini usvojio je i propisao za upotrebu: zaključkom br. 03-08-1599-/11, na sjednici Rijasetu održanoj 16. marta 2011. godine – 11. rabiu-l-ahira 1432. h. godine)

Rukovodilac: Mr. Muharem Omerdić

Sarajevo, 2011.

ISLAMSKA VJERONAUKA

OKVIRNI PROGRAM ZA 8. RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE (2 sata sedmično)

UVOD

Većina učenika osmog razreda ulazi u razdoblje pravog puberteta i završnu podfazu predadolescencije. Mnoge učenice ove dobi već ulaze u razdoblje rane adolescencije. Ovo je vrlo impulsivno razdoblje u kojem većina učenika proživljava sve intenzivniji tjelesni, spoznajno-misaoni i psihosocijalni razvoj. Događa se gubitak ravnoteže, traženje egocentričnih odgovora i sve naglašenije proživljavanje iskustva nemirnog života i često protivrječnoga traganja za vlastitim identitetom na području njihovog tjelesnog, afektivnog, intelektualnog, komunikacijskog i socijalnog života. Učenici osjećaju pomanjkanje kreativnog i kvalitetnog odnosa sa sobom, s drugima i sa širim životnim okruženjem, društvom i prirodom.

U odnosu na prošlost, događa još jače distanciranje učenika od autoriteta odraslih, posebno od roditeljskog autoriteta. Zato je i nužno da roditelji, vjeroučitelji i drugi autoriteti pristupaju učenicima kao partneri i da, imajući u vidu njihov afektivno-socijalni razvoj, u kvalitetnoj komunikaciji s učenicima rješavaju njihova lična i druga pitanja s puno razumijevanja i strpljenja. Učenici ove dobi ne prihvataju nametnuta rješenja, nego traže da i oni solidarno i suodgovorno učestvuju u rješavanju i donošenju odluka o sebi, o porodici i drugom. U ovom razdoblju, u želji za izgradnjom vlastitog identiteta i u želji da se postane odrastao čovjek, tj. slobodna i odgovorna osoba, događa se naglašenija želja za emocionalnim distanciranjem od »simbola majke« (posebno muške, ali i ženske djece) i približavanja »simbolu oca«, kao »simbolu« odraslog svijeta, slobode i odgovornosti. Neriješeni odnosi učenika ovog uzrasta s »roditeljskim simbolima« mogu razvijati poteškoće u izgradnji ispravne slike o Bogu, jer su skloni projicirati svoje neriješene probleme s roditeljima na odnos prema Bogu, posebno ako je njihova slika o Bogu u djetinjstvu i predadolescenciji bila previše uvjetovana identifikacijskim procesima.

U ovom razdoblju, posebno je osjetljiv tjelesno-afektivni razvoj učenika i postizanje ravnoteže između tjelesno-instinktivne i duševno-duhovne dimenzije tog razvoja. Riječ je o njihovom spolnom odgoju i njihovoj težnji za upoznavanjem i produbljivanjem doživljaja svoje seksualnosti kao temeljnog određenja čovjeka, a svoj najdublji smisao pronalazi u potpunoj i radikalnoj upućenosti čovjekova bića prema drugome. Upravo u ovom uzrastu vjeronauka treba pomoći mladima da ostvare postepenu i sve potpuniju integraciju svoje spolnosti i dobiju cjelovit i temeljit spolni odgoj u svim dimenzijama čovjekovog tjelesnog i duhovnog bića. Spolni odgoj posebno uključuje čovjekovu religiozno-moralnu dimenziju, koja istovremeno nadilazi i prožima sve ostale njegove dimenzije: percepcijsku, imaginacijsku, intelektualnu, doživljajnu, estetsku, komunikacijsku, kulturnu, društvenu i druge u kojima se čovjek ogleda, ostvaruje i potvrđuje kao spoznajno, doživljajno i djelatno biće.

U vjerskom odgoju ovog uzrasta treba uvažavati učeničke sposobnosti formalne logike i apstrakcije i probuđenog interesa mladih za osnovna pitanja života, kao što su postanak svijeta, smisao ljudskog života i postojanja. Učenici traže objektivnu i argumentiranu informaciju o svijetu koji ih okružuje i smisao o vrijednosti vlastitog života. Njih već sada zanimaju teoretska i praktična »filozofska« i »teološka« pitanja koja se odnose na njihov konkretni život, ciljeve i puteve ostvarenja uspješnog života, identiteta, bilo na planu etičko-moralnog, bilo duhovno-religioznog života.

Zato je vrlo važno učenicima ovog uzrasta prilagoditi »govor vjere« u izricanju i približavanju najdubljih ljudskih i vjerničkih iskustava i stvarnosti. Isto tako, aktivan i kreativan zajednički rad učenika i vjeroučitelja u nastavi pravi je put za postizanje vjersko-odgojnih ciljeva u ovom godištu.

Cilj nastave islamske vjeronauke u osmom razredu

Cilj islamske vjeronauke u osmom razredu je da, kroz otkrivanje iskustva traganja za spoznajom i ostvarenjem konačnog ličnog i zajedničkog životnog smisla, osnaži učenike u nastojanju da upoznaju, dožive i prihvate da je Bog stvoritelj svijeta i našeg života, te pomogne im da razumiju da Allah, dž.š., i nas poziva da budemo kreativni i aktivni učesnici u ostvarenju konačnog životnog smisla.

Zadaci nastave islamske vjeronauke u osmom razredu

- Otkriti snagu slobodne volje i Božijeg određenja u životu čovjeka,
- Otkriti vlastite sposobnosti kao dobijene blagodati od Uzvišenog Boga radi lakšeg pronalaženja životnoga cilja i ostvarenja uspjeha,
- Otkriti i upoznati potrebe duše, kao i načine zadovoljenja tih potreba radi zadovoljstva i sreće,
- Upoznati život Božijih poslanika radi primanja pouke u životu,
- Otkriti važnost traganja za dubljom spoznajom vjere i postizanjem osnovnog smisla ličnog života i života u zajednici,
- Upoznati i prihvatiti svoj zadatak u svijetu,
- Buditi svijest da, kao mladi vjernici, trebaju dati vlastiti prilog i savjesno obavljati svoje poslove i dužnosti i aktivno učestvovati u životu svoje porodice, zajednice i društva na svim područjima u kojim se mogu aktivno uključiti.
- Razviti pozitivan stav, nadu i pogled prema životu na ovom svijetu, a s ciljem ostvarenja sreće u vječnosti,
- Upoznati učenike s karakterističnim obilježjima kuturno-historijskog naslijeđa radi njegovanja vlastite kulture i građenja identiteta u njoj,
- Produbiti razvijanje senzibiliteta za njegovanje vlastite kulture, tradicije i građenje vlastitog identiteta, a uvažavanje kulture, tradicije i identiteta drugih i drugačijih,
- Razviti osjećaj za dobro, želju za moralnim usavršavanjem i želju za životom utemeljenim na moralnosti.

PROGRAMSKA STRUKTURA PREDMETNIH SADRŽAJA

1. U SVJETLU BOŽIJEG ODREĐENJA

- Izazovi i nade
- Poželjne kompetencije mladih

Didaktičke naznake:

- U uvodnom satu za ovu tematsku cjelinu proći sa učenicima kroz imanske šarte rađene u prethodnim razredima radi razvijanja cjelovite slike o njima i zaokruživanja govora o temeljima islamskog vjerovanja. Također, nastavnik će učenike obavijestiti o godišnjem projektom zadatku i dati im jasne i detaljne instrukcije, te organizirati njihov rad (dogovoriti oblik rada – individualni, partnerski, grupni – po afinitetima i željama učenika).
- Nastavna jedinica *Izazovi i nade* treba da pomogne učenicima u shvatanju nužnosti razmišljanja o mnoštvu izazova, dobrih i loših, koji su svakodnevno pred njima, radi posljedica koje slijede poslije njihovog izbora (nerad-neuspjeh, tuga, rad-uspjeh, sreća i sl), kao i o svemu što im se dešava u životu, zašto i da li sami doprinose tim dešavanjima. Potrebno im je približiti pojam Božijeg određenja i pojasniti da postoje dijelovi života na koje sami mogu utjecati (dobre ocjene, izbor između dobra i zla i sl.), te da svoje loše postupke ni u kom slučaju ne smiju pravdati Božijim određenjem. Nastavna jedinica se

može povezati i sa skretanjem pažnje na stigmatiziranje učenika od drugih, te treba da pomogne u odupiranju unaprijed nametnutih šablona od strane drugih podsticanjem na razmišljanje o prilici koju svima Uzvišeni Allah pruža i nepostojanju prava da se ta prilika oduzima.

- Kroz nastavnu jedinicu *Poželjene kompetencije mladih* usmjeriti mlade da u pravcu razmišljanja o vlastitim postupcima i njihovom djelovanju na sudbinu, otkrivaju svoje jake strane i na njima grade uspjeh. Razvijati im svijest da je prirodna potreba za uspjehom, dokazivanjem, samopotvrđivanjem i afirmacijom svakog čovjeka, te da je ne smiju skrivati i potiskivati. U duhu poruke da Uzvišeni Allah nikoga ne opterećuje preko njegovih mogućnosti i Konvencije o pravima djeteta da je škola obavezna omogućiti uspjeh svakom učeniku u skladu sa njegovim mogućnostima, podsticati učenike na razvijanje poželjnih kompetencija zasnovanih na islamskoj moralnosti i usavršavanja u njima do postizanja uspjeha. Razviti im kritički stav o pokušaju medija u nametanju negativne slike o mladima, njihovim sklonostima, kompetencijama i sl., radi odupiranja ovakvim pokušajima stigmatiziranja. Nastavnik može zadati individualne zadatke na teme *Jako sam dobar u..., Želim biti bolji u...*
- Rukovodeći se hadisom u kome se govori da dova može promijeniti sudbinu, učenicima treba sugerirati učenje dove, odnosno da usklade vjerovanje, izbore, postupke i dove. Za ovu tematsku cjelinu moguće je koristiti dovu: *Bože, popravi mi vjeru moju, koja je osnova moja, popravi mi i ovaj svijet jer na njemu živim, popravi mi i budući svijet jer ja njemu idem. Poživi me dok mi je život dobar, a daj mi smrt kada mi smrt bude dobra. Daj mi da život moj bude povećanje u svakom dobru, a moja smrt mir i spas od svakog zla.*
- Za ovu tematsku cjelinu predlažemo 1 sat uvođenja, 2 sata obrade i 1 sat utvrđivanja.

Evaluacijski parametri:

- Nivo razvijenosti interesovanja za nove nastavne sadržaje i usvojenosti ranije izučavanih sadržaja,
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem,
- Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru,
- Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima, te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti,
- Nivo pozitivnih ambicija ka ostvarenju uspjeha, uređenju života i aktivnog djelovanja na vlastitu sudbinu i životni ishod,
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o Božijem određenju, slobodnoj volji i ljudskim sposobnostima i mogućnostima,
- Uočeno nastojanje da se poštuju sposobnosti i želje drugih ljudi, a da se njeguju vlastita.
- Razvijenost odgovornosti prema vlastitom životu i aktivnostima u njemu.
- Sposobnost kritičkom razmišljanja o životu i potiskivanje slijepog vjerovanja u sudbinu.

Ishodi učenja:

- *Kognitivno područje:* učenik treba da definira Božije određenje, slobodnu volju, sudbinu, zapamti dovu, da zna šta je sposobnost kao i da prepozna svoje sposobnosti, izražava i primjenjuje one koje su kod njega najrazvijenije, uspoređuje ih sa sposobnostima drugih kao i sa ostalim sposobnostima koje su kod njega manje razvijene, razumije Božije određenje i način djelovanja na sudbinu, mogućnost mijenjanja sudbine, procjenjuje koje su sposobnosti najpogodnije za ostvarenje životnih ciljeva kroz savjete Kur'ana i Poslanika, a.s.
- *Psihomotoričko područje:* učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje sposobnosti i ciljeve na moralnosti islama, ilustrira ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud u ostvarenju vlastitog

života, izbacuje negativne sklonosti u svom ponašanju i djelovanju u interpersonalnoj relaciji sa drugima i drugačijima.

- *Afektivno područje*: svjesno odgovara na pitanja, imenuje sposobnosti i želje, prilagođava se radnoj atmosferi, čita, piše, govori, izvještava, slijedi upute, smisleno mijenja stavove na utemeljenoj argumentaciji, djeluje pozitivno na uspjeh, sluša, primjenjuje i predlaže načine za postizanje uspjeha, vrednuje vlastiti uspjeh, prihvata odgovornost za posljedice vlastitih postupaka.

2. POTREBE MOJE DUŠE

- Čistoća u duhovnosti
- Kako da završim dan
- Namazi u posebnim prilikama
- Upoznajmo Zakon Božiji
- Vrednovanje djela u Zakonu Božijem
- Prijevod Kur'ana na bosanskom jeziku
- Čuvanje Tradicije

Didaktičke naznake:

- Nastavna jedinica *Čistoća u duhovnosti* treba da podsjeti učenike na ulogu čistoće u islamu i načine njenog ostvarenja. Posebnu pažnju posvetiti duhovnoj čistoći i putevima njenog postizanja, tevba, namaz, zikr, činjenje dobra i sl. Nastavnik treba da podstakne učenike na razmišljanje o nužnosti razvijanja duhovne čistoće na osnovu saznanja o efektima tjelesne čistoće, o vezi između grijehenja, nečistoće duše i čišćenja od grijeha. Učenici treba da se podstaknu na njegovanje čistoće riječima Uzvišenog Allaha u kojima govori o poklanjanju svoje ljubavi onima koji se često kaju i mnogo čiste. Kao mjerilo kvaliteta ostvarenja duhovne čistoće istaknuti namaz koji čovjeka povezuje sa Bogom, čuva ga od grijeha i podstiče na dobro. Uz ovu nastavnu jedinicu predložimo ilahiju *Uzmi abdest klanjaj namaz*. Ova nastavna jedinica pruža mogućnost komparativne analize načina postizanja duhovne čistoće u drugim religijama, s ciljem razvijanja razumijevanja drugih i drugačijih, te u funkciji uočavanja sličnosti u monoteističkim religijama.
- Predložimo i jedan sat uvođenja za jaciju namaz na kojem će učenici evaluirati svoja znanja o namazu radi stvaranja cjelovite slike o dnevnim namazima i zaokruživanja govora o njima.
- U okviru nastavne jedinice *Kako da završim dan* upoznati učenike sa jacija-namazom davanjem informacije o vremenu i načinu obavljanja, odnosa Poslanika, a.s., prema ovom namazu, vrijednosti ovog namaza i ulozi jacije u rasporedu dnevnih aktivnosti čovjeka, radi podsticanja učenika na razmišljanje o nužnosti obavljanja jacije namaza i uočavanja prednosti onih koji je obave.
- Kroz nastavnu jedinicu *Namazi u posebnim prilikama* treba obraditi džuma-namaz i bajram-namaze. Pored navedenih namaza podsticati učenike na jačanje veze sa Bogom kroz nafila-namaze. Na primjerima Muhammeda, a.s., i davanjem informacija o njihovoj vrijednosti i koristima koje nam donose podsticati ih na razmišljanje o nafila-namazima radi njihovog obavljanja. Nastavna jedinica pruža mogućnost upoznavanja dobrovoljnih molitvi u drugim religijama, s ciljem boljeg upoznavanja drugih i drugačijih.
- Nastavna jedinica *Upoznajmo zakon Božiji* treba da ponudi učenicima osnovne informacije o izvorima na kojima se temelji Božiji zakon-šerijat primjereno uzrastu. Nastavnik treba da potakne učenike na razmišljanje o Božijem zakonu i ljudskim zakonima radi razvijanja pravilnog odnosa prema njima. U okviru nastavne jedinice učenike upoznati s načinom dopunjavanja pojedinih izvora šerijata na njima bliskim primjerima. Nastavna jedinica se može kvalitetno izvesti u komparativnom sagledavanju

vjerozakona različitih religija s ciljem uočavanja zajedničkih tačaka i dijelova u kojima se oni razlikuju. Razlike treba interpretirati kontekstualno, jer zu oni važili za određeno vrijeme koje je imalo svoja specifična obilježja.

- Nastavnom jedinicom *Vrednovanje djela u zakonu Božijem* upoznati učenike s klasifikacijom ljudskih djela od onih strogo naređenih do onih koja su na dobrovoljnoj osnovi, kao i od onih koja su strogo zabranjena do onih koja nije lijepo raditi, odnosno koja izlaze iz granica pristojnosti. U okviru ove nastavne jedinice treba naglasiti glavne izvore šerijata, te klasifikaciju djela u šerijatu (fard, vadžib, ...). Poželjno je da sve vrste budu predstavljene bliskim i razumljivim primjerima s ciljem lakšeg razumijevanja i samoevaluacije djelovanja (kojim djelima se poklanja najviše pažnje, kako bi trebalo i sl). U okviru nastavne jedinice upoznati učenike i sa dozvoljenim i zabranjenim u drugim religijama radi komparativnog posmatranja uloge moralnosti u svim religijama.
- Nastavna jedinica *Prijevod Kur'ana na bosanskom jeziku* treba da pomogne učenicima u razumijevanju potrebe prevođenja Kur'ana na druge jezike i najzapaženijim prijevodima Kur'ana na bosanski jezik. Ona treba i da potakne učenike na čitanje prijevoda Kur'ana, kao i da približi njegovo razumijevanje (kako da prilaze Kur'anskom tekstu). Poslije ove nastavne jedinice učenici bi trebali moći razlikovati Božiji govor od onog koji to nije. Poželjno je da nastavnik za realizaciju ove nastavne jedinice osigura različite prijevode Kur'ana na bosanski jezik.
- Cilj nastavne jedinice *Čuvanje tradicije* je da upozna učenike sa mjerama koje su se preduzele u očuvanju autentičnosti Tradicije. Poželjno je dati učenicima osnovne podatke o zbirkama hadisa, koje danas predstavljaju osnovu kvaliteta Tradicije, a prevedene su na bosanski jezik. U okviru nastavne jedinice istaći i vrijednost čitanja hadisa, kao i nužnost njihove primjene. Poslije ove nastavne jedinice učenici treba da mogu prepoznati govor Poslanika, a.s. Uz ovu nastavnu jedinicu predložimo ilahiju *Lijep je Muhammed*.
- Za ovu tematsku cjelinu predložimo 1 sat uvođenja, 7 sati obrade i 4 sata utvrđivanja.

Evaluacijski parametri:

- Nivo razvijenosti interesa za nove nastavne sadržaje: džuma i bajram namazi,
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem,
- Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru,
- Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima, te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti,
- Nivo pokazane pozitivne ambicije ka ostvarenju uspjeha,
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o ljudskim sposobnostima i mogućnostima,
- Uočeno nastojanje da se poštuju sposobnosti i želje drugih i drugačijih,
- Razvijenost odgovornosti prema Bogu i Njegovom zakonu,
- Sposobnost komparativnog praćenja vjerozakona u različitim religijskim tradicijama,
- Razvijenost svijesti o ulozi Govora Božijeg i Tradicije u svakodnevnom životu,
- Klasificiranje djela po njihovoj važnosti u šerijatu.

Ishodi učenja:

- *Kognitivno područje:* učenik treba da definira farz namaz i dobrovoljni namaz, šerijat, Tradiciju, izvore šerijata, djela po njihovoj važnosti (farz, vadžib, sunnet...), da zna šta je duhovna čistoća, prijevod Kur'ana, da opisuje stanje svoje duše, uspoređuje dnevne namaze sa nafila namazima, izvore šerijata dovodi u međuodnos i povezanost, Božiji govor sa govorom Poslanika, a.s., djela po važnosti, procjenjuje koje su vrijednosti namaza, svjedoči čitanje Kur'ana i hadisa, zastupljenost različitih djela po važnosti u životu, kritički razmišlja o svom odnosu prema namazu, Kur'anu i Tradiciji s ciljem vlastitog razvoja i ostvarenja čistoće duše.

- *Psihomotoričko područje*: učenik je u mogućnosti da prilagođava i gradi svoje potrebe prema rasporedu namaza, savjetima Kur'ana i Tradicije, ilustrira ih kroz mape uma, mjeri njihovu razvijenost i ostvarivost, testira i procjenjuje svoje zalaganje i trud, izbacuje negativne sklonosti u svom ponašanju i djelovanju u interpersonalnoj relaciji sa drugima i drugačijima.
- *Afektivno područje*: svjesno odgovara na pitanja, imenuje sposobnosti i želje, prilagođava se radnoj atmosferi, aktivno čita, piše, govori, izvještava, slijedi upute, smisleno mijenja stavove na utemeljenoj argumentaciji, djeluje pozitivno na uspjeh, sluša, primjenjuje i predlaže načine za postizanje uspjeha, vrednuje vlastiti uspjeh i usmjerava ga prema savjetima Kur'ana i Poslanika.

3. UČIM OD DRUGIH

- Mudrost u prosuđivanju
- Blagodati Božije približavaju nas Bogu
- Koliko smo pravedni

Didaktičke naznake:

- Nastavna jedinica *Mudrost u prosuđivanju* treba da potakne mlade na razvijanje sposobnosti sagledavanja problema iz različitih uglova radi stvaranja konačnog mišljenja i stava na primjeru Davuda, a.s. Nastavnik svojim vođenjem treba da ih, dajući im informacije i primjere, usmjerava na razvijanje sposobnost kritičkog prosuđivanja. Govor o Davudu, a.s., povezati sa praksom u načinu obraćanja Bogu, odnosu prema ljudima, porodici, hrabrosti, sposobnosti vođenja. Nastavna jedinica pruža i mogućnost upoznavanja s historijom Jevreja i ulogom Zebura u judaizmu.
- U okviru nastavne jedinice *Blagodati Božije približavaju nas Bogu* podstaknuti učenike da na osnovu kazivanja o Sulejmanu, a.s., razmišljaju o ulozi Božijih blagodati u životu čovjeka – da zahvaljuje na njima, a ne da uživajući u njima zaboravlja na Boga. Ona treba da razvije i odnos prema Božijim blagodatima na temelju islama (odgovornost, svrhu korištenja, dijeljenje sa drugima i sl.). Važno je da učenici analiziraju i interpretiraju kazivanja o Sulejmanu, a.s., kao istinita kazivanja, bez obzira na za nas nezamislive blagodati koje je imao od Boga, što će nastavnik uspjeti vještim vođenjem i podsticajem na njihovo vlastito promišljanje. Uz ovu nastavnu jedinicu predložimo ilahiju *Sulejman i Belkisa*. Nastavnik može učenicima dati i individualni zadatak na temu *Dunjaluk u ruci, a ne u srcu*. Nastavna jedinica pruža mogućnost sticanja uvida u kazivanja o Sulejmanu, a.s., u svetim knjigama Jevreja i kršćana s ciljem razumijevanja niti koja povezuje monoteističke religije.
- Nastavnom jedinicom *Koliko smo pravedni* kod učenika treba razvijati pozitivan stav prema pravednosti i usvajanje osobine pravednosti na primjeru Šuajba, a.s. Kazivanje treba da bude podsticaj učenicima na samoanalizu o njihovoj pravednosti u konkretnim životnim situacijama, ali i na razmišljanje o prisutnosti pravednosti u zajednici, kao i podsticaj za zalaganje za pravdu i pravednost u svakoj životnoj prilici.
- Za ovu tematsku cjelinu pradležemo 1 sat uvođenja radi podsjećanja na osnovne pouke iz života Allahovih poslanika o kojima je bilo govora u ranijim razredima, 3 sata obrade i 3 sata utvrđivanja.

Evaluacijski parametri:

- Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima,
- Učeničko samoocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda,
- Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature,
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem,

- Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru,
- Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima, te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti,
- Nivo nastojanja i pozitivnih ambicija ka ostvarenju uspjeha,
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima,
- Uočeno nastojanje da poštuju sposobnosti i želje drugih i drugačijih,
- Razvijenost odgovornosti i aktivnosti u toku nastave,
- Uočeno pojačano samopouzdanje i odgovornost,
- Razvijanje pravednosti, mudrosti u prosuđivanju i korištenju Božijih blagodati.

Ishodi učenja:

- *Kognitivno područje:* definira pravednost, mudrost i blagodat Božiju, opisuje živote poslanika kao dokaz mudrosti Božije i pouke ljudima, razumije potrebu za mudrošću, pravednošću i korištenju blagodati Božijih, prepoznaje vlastite unutrašnje sukobe, upoređuje se sa pomenutim uzorima u životu, objašnjava svoja osjećanja i odnos prema blagodatima, pojavama u društvu i pravednosti, klasificira, prosuđuje o negativnim i pozitivnim utjecajima na čovjeka, izabire najbolja rješenja s ciljem postizanja Božijeg zadovoljstva i očuvanja individualnosti.
- *Psihomotoričko područje:* prilagođava se promjenama, gradi vlastiti identitet, ispravlja pogrešna shvatanja, ilustrira svoj razvoj, djeluje na osnovu naučenog o poslanicima, primjenjuje naučeno u praksi.
- *Afektivno područje:* pita, identificira i opisuje svoje probleme u odrastanju, smješta ih u okrilje islama, prilagođava se aktivnom učenju, opisuje svoju ličnost u odnosu na učenje islama, prihvata savjete dobijene kroz kazivanja o poslanicima i slijedi ih, prosuđuje date savjete i argumentira ih, inicira nove zadatke, traga za novim spoznajama, revidira ih na osnovu valjane argumentacije.

4. VLASTITO PREISPITIVANJE

- Greške, grijesi i posljedice
- Priznanje i vlastita odgovornost
- Savjest kao ogledalo duše

Didaktičke naznake:

- Nastavna jedinica *Greške, grijesi i posljedice* će učenicima pomoći u razlikovanju pojmova greška i grijeh, a učenici će usvojiti informacije o djelima koja izlaze izvan dozvoljenog, o grijesima, kako bi mogli prepoznavati vlastite greške i grijehove i greške i grijehove drugih, te sagledavati njihove posljedice. Svrha razvijanja ove sposobnosti jeste da učenici sagledaju posljedice postupaka prije učinjenog djela s ciljem zadobivanja Allahovog zadovoljstva i slijeđenja Pravog puta, te razvijanju odlučnosti u odabiru dobra. Kako bi što bolje razmijeli posljedice vlastitih grešaka i grijehova i grešaka i grijehova drugih, govor o njima treba povezati s primjerima iz svakodnevnog života, školom, porodicom, uspjehom, neuspjehom i sl. Uz ovu nastavnu jedinicu predložimo ilahiju *Milostivi gospodar*. U okviru nastavne jedinice predstaviti i poglede na grijeh i grijehenje u drugim religijama.
- U okviru nastavne jedinice *Priznanje i vlastita odgovornost* upoznati učenike s tevbom, njenim smislom i svrhom činjenja, radi razvijanja sposobnosti suočavanja sa vlastitim djelima, prihvatanja odgovornosti za učinjeno i spremnosti za priznavanje vlastite greške radi pokajanja Bogu i izvinjenja ljudima. Ova nastavna jedinica treba i da pruži savjet u istraživanju u datim obećanjima, te nevraćanja uočenoj grešci kao sastvanom dijelu tevbe.

Kao podsticaj za priznanje grijeha i pokajanje iskoristiti ajete i hadise koji na to podstiču. Uz ovu nastavnu jedinicu predložimo ilahiju *Zašto suza u mom oku*. Nastavna jedinica pruža mogućnost govora o načinu čišćenju od grijeha u drugim religijama i poređenja s tevnom kod muslimana, a u funkciji građenja tolerantnog stava i međureligijskog razumijevanja.

- Nastavnom jedinicom *Savjest kao ogledalo duše* upoznati učenike o djelovanju dobra i zla na njih (meleka i šejtana) koje se manifestira pozitivnim i negativnim mislima. Ona treba da ih osposobi i osnaži u slušanju i slijeđenju dobra kao stalne prisutnosti savjesti koja pročišćuje i odgaja dušu. Nastavnici savjest treba da predstave kao snagu u odupiranju zlu, jačinu savjesti u zavisnosti od sklonosti grijehenju, a nepostojanje savjesti predstave kao potpunu okrenutost ka zlu. Kod učenika je nužno razvijati samokritičnost prema postupcima radi njihovog stalnog sagledavanja stanja vlastite duše.
- Za ovu tematsku cjelinu predložimo 3 sata obrade i 2 sata utvrđivanja.

Evaluacijski parametri:

- Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima, svojim postupcima i postupcima drugih,
- Učeničko samoocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda,
- Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature,
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem,
- Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru,
- Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima, te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti,
- Nivo pozitivnih ambicija ka ostvarenju uspjeha,
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima,
- Uočeno nastojanje da poštuju sposobnosti i želje drugih ljudi,
- Uočeno nastojanje da poštuju naredbe Božije i izbjegavaju Njegove zabrane,
- Razvijenost odgovornosti i aktivnosti u toku nastave,
- Razvijanje odgovornosti za učinjena djela i želje sa stalnim popravljanjem,
- Uočeno pojačano samopouzdanje i odgovornost.

Ishodi učenja:

- *Kognitivno područje:* definira čovjeka kao biće sklono dobru i zlu, grijeh, tevbu, savjest, opisuje pozitivne i negativne utjecaje na čovjeka, vrste grijeha, način činjenja tebe i djelovanje savjesti, razumije potrebu duhovnog čišćenja u islamu, prepoznaje sukobe koji se javljaju u njemu, upoređuje se sa Muhammedom, a.s., i njegovim odnosom prema grijehenju, objašnjava svoja osjećanja, klasificira grijeh, potrebe i težnje, prosuđuje o njihovim negativnim i pozitivnim utjecajima na čovjeka, izabire najbolja rješenja s ciljem postizanja Božijeg zadovoljstva i očuvanja individualnosti.
- *Psihomotoričko područje:* prilagođava se promjenama, gradi vlastiti identitet, ispravlja pogrešna shvatanja, ilustrira svoj razvoj, djeluje na osnovu naučenog, primjenjuje naučeno u praksi, afirmativno djeluje na druge.
- *Afektivno područje:* pita, identificira i opisuje svoje probleme u odrastanju i izazove koji su svakodnevno prisutni, smješta ih u okrilje islama, prilagođava se aktivnom učenju, opisuje svoj odnos prema grijehu i tevbi u odnosu na učenje islama, prihvata savjete Poslanika, a.s., i slijedi ih, prosuđuje date savjete i argumentira ih, inicira nove zadatke, traga za novim spoznajama, revidira ih.

5. KAKO UREDITI ŽIVOT

- Život u vjeri, nadi i ljubavi

- Prolaznost i vječnost
- Radosti vječnog života
- Posljedice griješenja

Didaktičke naznake:

- Nastavna jedinica *Život u vjeri, nadi i ljubavi* treba da usmjeri učenike na život u vjeri kroz svijest o smislu življenja na ovom svijetu, zatim život u stalnoj nadi i želji za ostvarenje uspjeha na ovom i budućem svijetu (usmjeravanja svih postupaka u ostvarenju te želje) radi zadobijanja ljubavi Božije, kako na ovom tako i na budućem svijetu. Ona učenicima treba da pruži savjete kako da budu istrajni u življenju vjere s željom za uspjehom, kako da ostvare uspjeh prema savjetima Uzvišenog Allaha i Poslanika, a.s., kako da zadobiju Njegovu ljubav. Nastavnik svojim vođenjem treba da usmjeri mlade da razmišljaju o stvarnom uspjehu i sreći koji donose ispunjenje duše. Uz ovu nastavnu jedinicu predlažemo ilahiju *Voli da bi bio voljen*. Individualni rad na temu *Allah želi da uspijem*.
- U okviru nastavne jedinice *Prolaznost i vječnost* upoznati učenike s osnovnim karakteristikama dunjaluka i ahireta, etapama ljudskog života, radi razmišljanja i razvijanja svijesti o načinu posvećenosti i odnosa prema dunjaluku i ahiretu prema učenju islama, posebno prema savjetima Muhammeda, a.s. Nastavna jedinica treba da pomogne učenicima da izbalansiraju odnos prema životu na dunjaluku i ahiretu (prolaznost kao sredstvo ostvarenja uspješne vječnosti, sva djela u službi ostvarenja vječnosti, zalaganje, trud, napor i sl.), a ne da isključuju prolaznost ili vječnost. U okviru ove nastavne jedinice predlažemo korištenje prijevoda sure El-Lejl radi osvrta na postupke na ovom svijetu i posljedice na budućem svijetu, ali i radi uvoda za naredne dvije nastavne jedinice. Uz ovu nastavnu jedinicu predlažemo ilahiju *S dunjalika ic' počesmo*. U okviru nastavne jedinice predstaviti pogled drugih religija na prolazni i vječni život, radi prepoznavanja kontinuiteta razvoja vjere na Zemlji.
- Nastavnom jedinicom *Radosti vječnog života* upoznati učenike sa djelima koja donose radost u vječnom životu, kao i sa radošću koju donosi džennet. Ona treba da bude podsticaj učenicima na zalaganje, trud, napor u činjenju dobra radi ostvarenja radosti u vječnom životu, ali i osjećanja radosti i slasti u činjenju dobra. Treba pomoću učenika da shvate da je činjenje dobra investicija za vječnost, uz stimulaciju da je Allah Onaj koji sve čuje, sve zna i sve vidi, ako na dunjaluku ne dobijemo satisfakciju za svoje dobročinstvo. Individualni rad na temu *Moj način pripreme za susret sa Allahom*. Nastavna jedinica pruža mogućnost predstavljanja vječnog života u raju po kazivanjima iz judaizma i kršćanstva, te poređenja s učenjem islama o džennetu.
- Kroz nastavnu jedinicu *Posljedice griješenja* skrenuti pažnju učenicima da postoji i mogućnost propasti za ljude koji se odaju griješenju, jer je grijeh po svojoj prirodi štetan za duhovnu i tjelesnu sferu života čovjeka. Na konkretnim životnim primjerima, bliskim uzrastu, skrenuti pažnju na negativne posljedice kako na ovom tako i u vječnom životu u džehennemu. Ona treba da im pomogne u razvijanju zaštite duhovne i tjelesne sfere života, a ne da bude u službi zastrašivanja. Individualnim radom na temu *Mudrost je živjeti unutar granica* afirmirati slijeđenje srednjeg puta u ponašanju i djelovanju. Nastavna jedinica pruža mogućnost predstavljanja vječnog života u paklu po kazivanjima iz judaizma i kršćanstva, te poređenja s učenjem islama o džehennemu.
- U okviru obrade prethodne dvije nastavne jedinice predlažemo i obradu sure El-Kari'a, radi kreiranja jasnije slike o vječnom životu i implementacije naučenog u praksi.
- Za ovu tematsku cjelinu predlažemo 4 sata obrade i 3 sata utvrđivanja.

Evaluacijski parametri:

- Nivo razvijenosti realnije slike o životu na dunjaluku i ahiretu,

- Učeničko samoocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda,
- Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature,
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem,
- Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru,
- Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima, te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti,
- Nivo pozitivnih ambicija ka ostvarenju uspjeha,
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima,
- Uočeno nastojanje da poštuju sposobnosti i želje drugih ljudi,
- Razvijenost odgovornosti i aktivnosti u toku nastave,
- Uočeno pojačano samopouzdanje i odgovornost.

Ishodi učenja:

- *Kognitivno područje:* definira život na ovom i budućem svijetu, smisao nade, želju za ljubavlju Božijom, opisuje ljudski razvoj u duhovnoj i tjelesnoj dimenziji kao dokaz življenja u vjeri, razumije potrebu za ostvarivanjem uspjeha i zadovoljstva u prolaznosti i vječnosti, prepoznaje faze ljudskog života, mogućnosti koje postoje u njima, upoređuje svoj pogled na život s pogledom islama, objašnjava svoja osjećanja, nastojanja, težnje, očekivanja, klasificira potrebe i težnje, prosuđuje o pozitivnim i negativnim utjecajima dunjaluka na čovjeka, izabire najbolja rješenja na dunjaluku s ciljem postizanja Božijeg zadovoljstva i očuvanja individualnosti.
- *Psihomotoričko područje:* prilagođava se promjenama, gradi vlastiti identitet, ispravlja pogrešna shvatanja, ilustrira svoj životni razvoj, djeluje na osnovu naučenog, primjenjuje naučeno u praksi.
- *Afektivno područje:* pita, identificira i opisuje svoje probleme u duhovnom odrastanju, smješta ih u okrilje islama, prilagođava se aktivnom učenju, opisuje svoju ličnost i svoj život u odnosu na učenje islama, prihvata savjete Uzvišenog Allaha i Poslanika, a.s., slijedi ih, prosuđuje date savjete i argumentira ih, inicira nove zadatke, traga za novim spoznajama, revidira ih.

6. MORALNOST U ŽIVOTU

- Moj moralni uzor
- Kako biti moralan
- Šta čovjeka čini čovjekom: odjeća, moral i osjećanja

Didaktičke naznake:

- Nastavna jedinica *Moj moralni uzor* treba da podsjeti učenike na ulogu uzora u životu iz prethodnih razreda, ali i da ih podstakne na vlastito preispitivanje o postojanosti moralnog uzora. Nastavnik će, rukovodeći se činjenicom da je Poslanik, a.s., poslan da upotpuni plemenitost kod ljudi, podstaknuti učenike na nužnost postojanja uzora u moralnosti. Kao primjer ponuditi moralnost Muhammeda, a.s., u različitim segmentima života, bitnim za uzrast učenika (odijevanje, govor, poštivanje, odnos prema porocima i izazovima društva i sl.). U okviru nastavne jedinice učenici treba da aktivnim radom preispitaju vlastitu moralnost i dijelove na koje treba da dodatno djeluju. Individualna samoanaliza *Moj moralni + i –*.
- Kroz nastavnu jedinicu *Kako biti moralan* treba da pomogne mladima u iznalaženju načina gradnje i očuvanja moralnosti na osnovu učenja islama. Bitno je da kroz razgovor utvrdi koji segmenti moralnosti im teško padaju, te da primjerima iz života poslanika, ashaba, dobrih i učenih ljudi pomogne mladima u prevazilaženju tih teškoća i jačanju

njihove moralnosti. Potrebno je pokazati razumijevanje na sve izazove nemoralnosti danas i ne osuđivati mlade u njihovoj slabosti prema njima, već im dati podršku u jačanju i odupiranju tim izazovima. Organizirati razgovor o utjecaju vršnjaka na njihovu moralnost i razvijanje loših navika i postupaka, te pokušati zajednički doći do recepta kako očuvati vlastiti stav i ne podleći negativnom utjecaju i ostati moralan. Značajno je da nastavnik ne nudi recept nego da sami učenici dolaze kroz dijagnozu moralne slabosti, osmišljavanje adekvatne terapije i za nju traženje najboljeg lijeka.

- U okviru nastavne jedinice *Šta čovjeka čini čovjekom: odjeća, moral i osjećanja* učenike treba dodatno aktivirati i motivirati u razmišljanju, samoanalizi i razvijanju moralnosti. Učenici treba da budu usmjereni na problemsko pitanje nastavne jedinice: čemu poklanjaju više pažnje – odjeći (svojoj i kod drugih), moralu (kod sebe i drugih) ili osjećanjima (svojim ili tuđim). Poslije razgovora i analize nastavnik treba da ih podsjeti da Uzvišeni Allah ne naglašava ni imetak, ni izgled, već djela vjernika. Nastavnik će istaknuti i činjenicu da kod nekoga zapaža izražen senzibilitet za lijepo odijevanje i urednost. Cilj je da i sami učenici budu podstaknuti na samoprosuđivanje i prosuđivanje drugih, te da uoče povezanost moralnosti sa osjećanjima i odijevanjem. Poželjno je u okviru nastavne jedinice predstaviti pogled na moralnost iz različitih religijskih učenja.
- Za ovu tematsku cjelinu predložimo 3 sata obrade i 2 utvrđivanja.

Evaluacijski parametri:

- Nivo razvijenosti realnije slike o utjecaju moralnosti na život na dunjaluku i ahiretu,
- Učeničko samoocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda,
- Učeničko samoocjenjivanje moralnosti i moralnosti drugih,
- Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature,
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem,
- Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru,
- Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima, te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih moralnih sposobnosti,
- Nivo pozitivnih ambicija ka ostvarenju uspjeha,
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima,
- Uočeno nastojanje da poštuju moralnost, sposobnosti i želje drugih ljudi,
- Razvijenost moralnosti, odgovornosti i aktivnosti u toku nastave,
- Uočena pojačana moralnost, samopouzdanje i odgovornost.

Ishodi učenja:

- *Kognitivno područje:* definira moralnost, moralnog uzora, ljudske vrijednosti, opisuje moralni razvoj u duhovnoj i tjelesnoj dimenziji kao dokaz življenja u vjeri, razumije potrebu za ostvarivanjem moralnosti u prolaznosti i vječnosti, prepoznaje napredovanje u moralnom životu, mogućnosti koje postoje u njim, upoređuje svoj pogled na život s pogledom islama, objašnjava svoja osjećanja, nastojanja, težnje, očekivanja, moralnost, klasificira potrebe i težnje u granicama moralnosti, prosuđuje o negativnim i pozitivnim utjecajima dunjaluka na čovjeka, izabire najbolja rješenja na dunjaluku s ciljem postizanja Božijeg zadovoljstva i očuvanja individualnosti.
- *Psihomotoričko područje:* prilagođava se promjenama, gradi vlastitu moralnost, ispravlja pogrešna shvatanja o moralu, ilustrira svoj moralni razvoj, djeluje na osnovu naučenog, primjenjuje naučeno u praksi.
- *Afektivno područje:* pita, identificira i opisuje svoje probleme u odrastanju, smješta ih u okrilje islama, prilagođava se aktivnom učenju, opisuje svoju ličnost i svoj život u odnosu na učenje islama, prihvata savjete Uzvišenog Allaha i Poslanika, a.s., slijedi ih, prosuđuje date savjete i argumentira ih, inicira nove zadatke, traga za novim spoznajama, revidira ih.

7. ZAJEDNICA MUSLIMANA

- Razvoj zajednice muslimana
- Oblici muslimanskog zajedništva
- Nastanak i razvoj Islamske zajednice u BiH
- Islamska zajednica u BiH danas

Didaktičke naznake:

- Nastavna jedinica *Razvoj zajednice muslimana* treba da provede učenike kroz jedan duži historijski period, od nastanka zajednice muslimana u Medini, širenja hilafeta na više od trećine tada poznatog svijeta do raspada hilafeta na manje zajednice. Cilj ove nastavne jedinice je da učenici, upoznavajući se sa nekim historijskim činjenicama o hilafetu, shvate ulogu zajednice, njenu snagu u zajedništvu i slabost u razjedinjenosti, kako bi ta shvatanja mogli primjenjivati u životu, odjeljenju, školi, zajednici u kojoj žive itd. Vrijednost zajednice istaknuti ajetima i hadisima koji govore o tome. Uz nastavnu jedinicu predložimo ilahiju *Moj ummete*.
- Kroz nastavnu jedinicu *Oblici muslimanskog zajedništva* učenici treba da se upoznaju sa osnovnim podacima, iz ugla islama, o osnovnim oblicima kreiranja zajedništva muslimana (porodici, džematu, islamskoj zajednici, ummetu), njihovoj ulozi, ulozi muslimana u njima, pravima i obavezama koje imaju u njima, sve radi stvaranja pozitivnog stava o ovim oblicima zajedništva muslimana. Da bi što bolje razumjeli navedeno, učenici treba da aktivno učestvuju u otkrivanju uloge, vrijednosti, prava i obaveza u navedenim zajednicama. Uz nastavnu jedinicu predložimo i ilahiju *Va'tesimu bi hablillah* – „I čvrsto se Allahova užeta držite i nikako se ne razjedinjujte“.
- U okviru nastavne jedinice *Nastanak i razvoj islamske zajednice u BiH* učenici treba da dobiju sažet pregled nastanka i razvoja Islamske zajednice u BiH do 1992. godine. U tom pregledu za svaki historijski period oni treba da upoznaju način organiziranja, ulogu i poteškoće koje je imala islamska zajednica. Cilj nastavne jedinice je da učenici razumiju ulogu Islamske zajednice u očuvanju vjerskog i kulturnog identiteta Bošnjaka. Nastavnik u pripremi nastavne jedinice može podijeliti grupne zadatke učenicima analize funkcioniranja Islamske zajednice po periodima.
- Nastavna jedinica *Islamska zajednica u BiH danas* treba da upozna učenike sa organizacijom islamske zajednice u BiH danas, ustanovama i institucijama koje pri njoj djeluju. Cilj je da učenici razviju stav pripadnosti islamskoj zajednici, radi njenog razvijanja, jačanja, djelovanja, afirmiranja kroz mlade ljude. Bilo bi poželjno da u većim centrima i tamo gdje je moguće putem interneta učenici budu upućeni da sami istraže različite segmente djelovanja islamske zajednice, kroz posjete samim institucijama ili njihovim veb stranicama, te da doživljena iskustva podijele sa drugima. Ove posjete je najbolje organizovati po grupama, npr. grupa za posjetu medžlisi, muftijstvu, odgojno-obrazovnoj ustanovi: mektebu, medresi, islamskom fakultetu. Individualni rad na temu *Kako mogu doprinijeti razvoju Islamske zajednice* je u funkciji individualne pripreme za aktivno učešće u radu Islamske zajednice. Nastavna jedinica pruža mogućnost pominjanja proaktivnog odnosa Islamske zajednice u BiH prema drugim religijskim zajednicama, te upoznavanja sa postojanjem i funkcioniranjem međureligijskog vijeća.
- Uz tematsku cjelinu predložimo ilahiju *Pogledaj nas ja Rabbi*.
- Za ovu tematsku cjelinu preporučujemo 4 sata obrade i 3 utvrđivanja.

Evaluacijski parametri:

- Nivo razvijenosti realnije slike o zajedništvu na dunjaluku radi ahireta,
- Učeničko samoocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda,
- Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature,

- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem,
- Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru,
- Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima, te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti,
- Nivo pozitivnih ambicija ka ostvarenju uspjeha,
- Isticati vrijednost i ulogu zajednice u ostvarenju uspjeha,
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima,
- Uočeno nastojanje da poštuju sposobnosti i želje drugih ljudi,
- Razvijenost odgovornosti i aktivnosti u toku nastave,
- Nivo uključenosti u aktivnosti u zajednici,
- Uočeno pojačano samopouzdanje i odgovornost prema zajednici.

Ishodi učenja:

- *Kognitivno područje:* definira život u zajednici, porodicu, džemat, hilafet, ummet, opisuje razvoj različitih oblika zajedništva, razumije potrebu za ostvarivanjem uspjeha i zadovoljstva u okviru zajednice i same zajednice, prepoznaje faze organiziranja i djelovanja zajednice, mogućnosti koje postoje u njima, upoređuje svoj pogled na život u zajednici s pogledom islama, objašnjava svoja osjećanja, nastojanja, težnje, očekivanja, klasificira potrebe i težnje u zajednici, prosuđuje o negativnim i pozitivnim utjecajima dunjaluka na zajedništvo, izabire najbolja rješenja za zajednicu s ciljem postizanja Božijeg zadovoljstva i očuvanja individualnosti.
- *Psihomotoričko područje:* prilagođava se promjenama, gradi vlastiti identitet, ispravlja pogrešna shvatanja, ilustrira svoj životni razvoj, djeluje na osnovu naučenog, primjenjuje naučeno u praksi.
- *Afektivno područje:* pita, identificira i opisuje svoje probleme u odrastanju, smješta ih u okrilje islama, prilagođava se aktivnom učenju, opisuje svoju ličnost i svoj život u zajednici u odnosu na učenje islama, prihvata savjete Uzvišenog Allaha i Poslanika, a.s., slijedi ih, prosuđuje date savjete i opravdava ih, inicira nove zadatke, traga za novim spoznajama, revidira ih.

8. ISLAMSKA KULTURA U BOSNI I HERCEGOVINI

- Kako se nekad u Bosni živjelo
- Bosanski šeheri
- Objekti nastali iz duhovnosti

Didaktičke naznake:

- Nastavna jedinica *Kako se nekad u Bosni živjelo* učenicima treba da približi pojmove kasabe, varoši i šehera, njihovim osnovnim karakteristikama, nastankom, kulturom življenja u njima, stepena uvažavanja drugog koji se njegovao čak do uvažavanja prava na pogled, svjetlost, intimu, odmor, namaz i sl. Cilj nastavne jedinice je da učenici naprave poređenje današnjih naselja i naselja u prošlosti, izdvoje sličnosti i razlike, prednosti i nedostatake, tj. kritički prosuđuju o organiziranju života u zajednici nekad i sad, koji način organiziranja života više odgovara čovjeku, njegovim duhovnim i tjelesnim potrebama.
- U okviru nastavne jedinice *Bosanski šeheri* upoznati učenike s nastankom velikih bosanskih šehera poput Sarajeva, Banjaluke, Mostara, Livna, Foče. Potrebno je istaći zajedničke elemente u njima, gradnja, urbano uređenje, dijelovi koje su imali, život koji su pružali i sl. Da bi učenici što bolje razumjeli život u bosanskim šeherima nastavnici se mogu poslužiti *Putopisom* Evlije Čelebije. poželjno je da nastavnici usmjere priču o šeherima iz svog neposrednog okruženja radi pravljenja poređenja života u njima nekad i

sad, boljeg upoznavanja svog kulturno-historijskog naslijeđa, njegovog očuvanja i njegovanja. Uz nastavnu jedinicu predlažemo kasidu *Pjesma o Bosni*.

- Nastavna jedinica *Objekti nastali iz duhovnosti* treba da upozna učenike s karakterističnim obilježjima džamija, medresa, tekija i turbeta iz vremena Osmanskog carstva. Nastavnik treba i da učenike upozna s namjenom i svrhom gradnje tih objekata, kao i njihovom ulogom danas u očuvanju vjerskog i kulturnog identiteta. Bilo bi poželjno upoznati ih s različitim oblicima džamija, npr. potkupolnih, kamenih, s drvenim munarama, s četvrtastim munarama i sl. Kroz ovu nastavnu jedinicu učenike podsticati na razmišljanje o utjecaju ovih objekata na život u zajednici. Treba se podsjetiti džamija, medresa, tekija i turbeta iz najbližeg okruženja. Tamo gdje je to moguće, sugeriramo ekskurziju u cilju najefektnije realizacije ove tematske cjeline.
- Za ovu tematsku cjelinu predlažemo 3 sata obrade i 3 utvrđivanja.

Evaluacijski parametri:

- Nivo razvijenosti realnije slike o životu pod utjecajem vjere,
- Učeničko samoocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda,
- Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature,
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem,
- Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru,
- Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima, te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti,
- Nivo pozitivnih ambicija ka ostvarenju uspjeha,
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima,
- Uočeno nastojanje da poštuju sposobnosti i želje drugih ljudi,
- Razvijenost odgovornosti i aktivnosti u toku nastave,
- Uočeno pojačano samopouzdanje i odgovornost,
- Razvijenost kreativnosti i planiranja.

Ishodi učenja:

- *Kognitivno područje:* definira kasabu, šehar, varoš, turbe, medresu, opisuje život u prijašnjim naseljima, razumije potrebu za životom u kome se uvažavaju potrebe duše i tijela, prepoznaje razlike između organiziranja života nekad i sad, mogućnosti koje postoje u njima, upoređuje svoj pogled na život s pogledom islama, objašnjava svoja osjećanja, nastojanja, težnje, očekivanja, klasificira potrebe i težnje, prosuđuje o negativnim i pozitivnim utjecajima dunjaluka na organiziranje života čovjeka, izabire najbolja rješenja za život na dunjaluku s ciljem postizanja Božijeg zadovoljstva i očuvanja individualnosti.
- *Psihomotoričko područje:* prilagođava se promjenama, gradi vlastiti identitet, ispravlja pogrešna shvatanja o vlastitoj kulturi, ilustrira životni razvoj naselja pod utjecajem islama, djeluje na osnovu naučenog, primjenjuje naučeno u praksi.
- *Afektivno područje:* pita, identificira i opisuje svoje probleme u odrastanju, smješta ih u okrilje islama, prilagođava se aktivnom učenju, opisuje svoju ličnost i svoj život u odnosu na učenje islama, prihvata savjete Uzvišenog Allaha i Poslanika, a.s., slijedi ih, prosuđuje date savjete i argumentira ih, inicira nove zadatke, traga za novim spoznajama, revidira ih, afirmativno predstavlja svoju vjeru i kulturu, uvažava druge.

9. MUBAREK DANI I NOĆI

- Odabrani dani
- Odabrane noći
- Ibadet u odabranim danima i noćima

Didaktičke naznake:

- Nastavna jedinica *Odabrani dani* treba da pruži informacije o odabranim danima u hidžretskom kalendaru (koji su, kada se obilježavaju, kako, u čemu je njihova posebna vrijednost). Cilj nastavne jedinice je da podstakne na upoznavanje, slijeđenje i njegovanje vlastitog naslijeđa, a poštivanja tuđeg.
- Nastavna jedinica *Odabrane noći* treba da upozna učenike sa noćima iz hidžretskog kalendara koje treba da obilježe (koje su, kada se obilježavaju, kako, u čemu je njihova posebna vrijednost).
- Obje nastavne jedinice treba povezati sa životom radi izdvajanja i primjene pouke odabranog dana ili noći u praksi. Nužno je da nastavnik vodi računa o tome koliko je već naučeno o odabranim danima i noćima u prethodnim razredima.
- U okviru nastavne jedinice *Ibadet u odabranim danima i noćima* podsjetiti učenike na različite oblike dova i ibadeta u islamu koje mogu da primijene u ovim danima i noćima. Posebno treba da budu istaknute centralne dove petkom, džuma-namaz, i bajramima, bajram-namazi. Uz svaku pomenutu dovu istaći njenu vrijednost i korist za čovjeka radi razvijanja afirmativnog stava prema njima.
- Ova tematska cjelina pruža mogućnost govora o odabranim danima drugih religija i molitvama u njima.
- Za ovu tematsku cjelinu predlažemo sat uvođenja, 3 sata obrade i 2 utvrđivanja.

Evaluacijski parametri:

- Nivo znanja o mubarek-danima i mubarek-noćima, te dovama koje se uče u njima,
- Nivo razvijenosti realnije slike o sebi i drugima,
- Učeničko samoocjenjivanje vlastite aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda,
- Sposobnost samostalnog korištenja udžbenika i dodatne literature,
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim pristupom i mišljenjem,
- Kvalitet individualnih, grupnih i radova u paru,
- Nivo aktivnog učešća učenika u radu, uz uvažavanje njihovih razlika u sposobnostima, te nivo nastojanja u razvijanju vlastitih sposobnosti,
- Nivo pozitivnih ambicija ka ostvarenju uspjeha,
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima s ciljem upotpunjavanja dojma o učeničkim sposobnostima i mogućnostima,
- Uočeno nastojanje da poštuju sposobnosti i želje drugih ljudi,
- Razvijenost odgovornosti i aktivnosti u toku nastave,
- Uočeno pojačano samopouzdanje i odgovornost,
- Razvijenost svijesti o vlastitom naslijeđu i poštivanju tuđeg naslijeđa.

Ishodi učenja:

- *Kognitivno područje:* definira mubarek dane i noći, vlastito naslijeđe, opisuje njihovu vrijednost i važnu ulogu u njegovanju vlastite kulture, razumije potrebu njihovog obilježavanja u duhu učenja islama, prepoznaje vlastite mubarek-dane, upoređuje ih s praznicima drugih, objašnjava svoja osjećanja u mubarek-danima i noćima, kao i osjećanja prema drugim praznicima, klasificira mubarek-dane i noći, kao i praznike prema njihovoj važnosti, prosuđuje o utjecajima okoline na obilježavanje praznika i mubarek-dana i noći, izabire najljepše načine obilježavanja mubarek-dana i noći s ciljem postizanja Allahovog zadovoljstva i očuvanja individualnosti i vlastite kulture.
- *Psihomotoričko područje:* prilagođava se promjenama, gradi vlastiti identitet, ispravlja pogrešna shvatanja, ilustrira svoj razvoj, djeluje na osnovu naučenog, primjenjuje naučeno u praksi.
- *Afektivno područje:* pita, identificira i opisuje svoje probleme u odrastanju, smješta ih u okrilje islama, prilagođava se aktivnom učenju, opisuje svoj odnos prema odabranim

danima i noćima u odnosu na učenje islama, prihvata savjete Poslanika, a.s., i slijedi ih, prosuđuje date savjete i argumentira ih, inicira nove zadatke, traga za novim spoznajama, revidira ih, afirmativno djeluje na druge.

MEĐUPREDMETNA KORELACIJA

U SVJETLU BOŽIJEG ODREĐENJA – ostvaruje se kroz časove odjeljske zajednice i teme planiranja, motiviranja, slobodnog vremena, pritiska vršnjaka, uvažavanja razlika; časove jezika i teme slobodnog vremena, porodice, škola i učenje, određivanja ciljeva i puteva do njihovog dostizanja;

POTREBE MOJE DUŠE – ostvaruje se kroz časove odjeljske zajednice, jezika, geografije, historije, biologije, muzičkog odgoja, tjelesnog odgoja i teme ljudsko tijelo i zdravlje, higijenske navike, upoznavanje drugih i drugačijih, očuvanje baštine, dječije kreativnosti, puberteta, mjesečnog ciklusa, kulturnog i pravilnog odijevanja, humani odnosi među polovima, identifikacija sa pozitivnim uzorima, maloljetničkom delikvencijom.

UČIM MOD DRUGIH – ostvaruje se kroz časove odjeljske zajednice, jezika, geografije, historije, biologije, muzičkog odgoja, tjelesnog odgoja i odgojnim temama poput: motiviranje, saradnja, povjerenje, tolerancija.

VLASTITO PREISPITIVANJE – ostvaruje se kroz časove odjeljske zajednice, jezika, geografije, historije, biologije, muzičkog odgoja, tjelesnog odgoja i teme stanovanje, moja zemlja, upoznavanje drugih i drugačijih, kanoni, veza između konflikta i vjerovanja, prevazilaženje predrasuda i uvažavanje različitosti, suočavanja sa sobom, prihvatanjem odgovornosti

KAKO UREDITI ŽIVOT – ostvaruje se kroz časove odjeljske zajednice, ali i ostalih predmeta s ciljem razvijanja odgovornosti i želje za uspjehom na svim nastavnim predmetima.

MORALNOST U ŽIVOTU – može kolerirati sa svim predmetima i teme ponašanja, govora, odgovornosti, odijevanja, poštivanja, uvažavanja i sl.

ZAJEDNICA MUSLIMANA – ostvaruje se kroz časove odjeljske zajednice, jezika, geografije, historije, biologije, muzičkog odgoja, tjelesnog odgoja i teme stanovanje, moja zemlja, upoznavanje drugih i drugačijih, kanoni, veza između konflikta i vjerovanja, prevazilaženje predrasuda i uvažavanje različitosti, razvijanja zajedništva, jačanja zajednice u moralnom, ekonomskom i ideološkom smislu.

ISLAMSKA KULTURA U BiH – ostvaruje se kroz likovnu i tehničku kulturu, informatiku, historiju, jezik, geografiju, matematiku i teme kulturne baštine, preciznosti, simetričnosti, linije i tačke, boje, prostor, maketa, intimnosti, zaštite okoline, uređivanja životnog prostora.

MOJI MUBAREK DANI I NOĆI – ostvaruje se kroz likovnu i tehničku kulturu, informatiku, historiju, jezik, geografiju, odjeljsku zajednicu i teme kulturne baštine, običaja, iskazivanja radosti, osjećanja za druge, zajedništva, njegovanja običaja.

Kroz sve nastavne cjeline moguće je ostvarivati korelaciju sa informatikom korištenjem različitih izvora informacija, različitih računarskih tehnika u radu, npr. edukativnih igara, prezentacija i sl.

GODIŠNJI PROJEKTNI ZADATAK

Za osmi razred nastavnicima predlažemo projektni zadatak koji mogu dobrim planiranjem realizirati kroz vannastavnu aktivnost u toku školske godine, ali i za njega dodatno treba vrednovati rad učenika.

Zadatak koji predlažemo je izrada makete jednog dijela grada iz prošlosti. Maketa može da sadrži džamiju, dućane, šadrvan, ulicu, most i sl. Ovaj zadatak se može realizovati u koleraciji s Tehničkim odgojem, a na kraju izrade predlažemo izložbu urađenog.

Nastavnik može ovaj zadatak razložiti na više nivoa složenosti i zavisno od interesa učenika realizirati u različitim sociološkim oblicima rada. Tako zadaci mogu biti grupni,

partnerski ili individualni. Imajući u vidu individualne sposobnosti projektni zadatak može biti izrada makete samo jednog segmenta koji čini gradsku jezgru bosanske čaršije: džamija, tekija, sahat-kula, bosanska kuća, dućan most/ćuprija itd.

Nastavnik će o godišnjem projektnom zadatku učenike obavijestiti na prvom uvodnom satu na početku školske godine.

Nastavnik će pratiti realizaciju zadataka i može nekim povodom organizirati izložbu radova u školi.

NAPOMENA:

Nastavnici će sate vježbanja i ponavljanja planirati shodno konkretnim potrebama i u skladu sa vlastitim iskustvom.

LITERATURA:

El-Gazali, Ebu H. M. (2005): *Ihja ulumud-din*, Sarajevo: Libris.

En-Nevevi, J. Ibn Š. (2000): *Rijadus-salihin*, Sarajevo: Kulturni centar Kralja Fahda u Sarajevu.

Ilić, M.(2002): *Responsibilna nastava*, Banjaluka. Univerzitet u Banjoj Luci.

Jensen, E. (2003): *Super nastava, nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje*, Zagreb: Educa.

Korkut, B. (1412.h): *Kur'an s prevodom*, Medina: Ministarstvo za hadž i vakuf Saudijske Arabije.

Slatina, M. (2005): *Od individue do ličnosti*, Zenica: Dom štampe.

Stojanović, S. (2003): *Razumijevanje mladih*, Bijeljina: Grafika.

Stoll, L. i Fink, D.(1999): *Mijenjamo naše škole*, Zagreb: Educa.

Sullo, A.R. (1995): *Učite ih da budu sretni*, Zagreb: Alinea.

Suvejdan, Tariq (2003): *Vjerovjesnici i njihovi narodi (pouke i poruke)*, Živinice: Selsebil.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA ISLAMSKJE VJERONAUKJE

Nastavu vjeronauke mogu izvoditi profesori i nastavnici koji su završili:

- Islamski pedagoški fakultet u Zenici ili Bihaću, odsjek za vjeronauku
- Fakultet islamskih nauka u Sarajevu (pedagoški ili teološki smjer)
- Druge fakultete islamskih nauka priznate od Rijaseta Islamske zajednice u BiH, čije su diplome nostrificirane od strane Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu i položena pedagoška grupa predmeta na ovom fakultetu, uz prethodno završenu jednu od medresa
- Islamsku pedagošku akademiju, važi samo za nastavnike koji su u radnom odnosu

Posebni uvjeti:

Pismena saglasnost nadležnog ureda muftije (shodno odredbi Člana 4. Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH)
